

103. Ferencz Balassa de Gyarmath, carski komesar (umjesto bana) u Hrvatskoj 1785.—1790.
(Iz zbirke Državnog Arhiva u Zagrebu.)

damput porodi prepirka između Mandića i Sigismunda Komáromyja, jedne druge visoke l'čnosti u zagrebačkom društvu (god. 1767. postao i »consiliarius consilii gubern'alis«). Isprva su ostali gosti tu prepirku pratili šalom, no doskora prepirka prijede u svađu i žestoki se Magjar Komáromy tako razbjesni, da je Mandića više puta pogrđno nazvao »Pfaff« (dakle se prepirka vodila njemački). Sad je, dakako, i drugim gostima taj »recontre« postao neugodan, a najviše de Vinsu, koji je, kao domaćin, morao izmiriti protivnike. Ali krv je svađi bio Komáromy, pa Baričević dodaje, da je de Vins oštro prekorio »inhuman tatem Hungarorum«.

Kako vidimo, zagrebačko se društvo XVIII. stoljeća dobro zabavljalo, no uza to se znalo i ljuto posvađati, a da tim svađama nije kao nekad, »more patrio«, davala povod samo — domaća kapljica. Miješanje razli'čnih narodnosti, razli'čnih ćudi i licâ nejednake kulture u zagrebačkom društvu, potajna surevnjivosti članova društva te česti sudari ambicijâ u tijesnom krugu Griča i Kaptola stvarali su od zagrebačkog društva barutanu, koja je i od neznatne iskre mogla planuti. Za to, uostalom, podavaju izobila primjera i Krčelićeve »Annuae«.

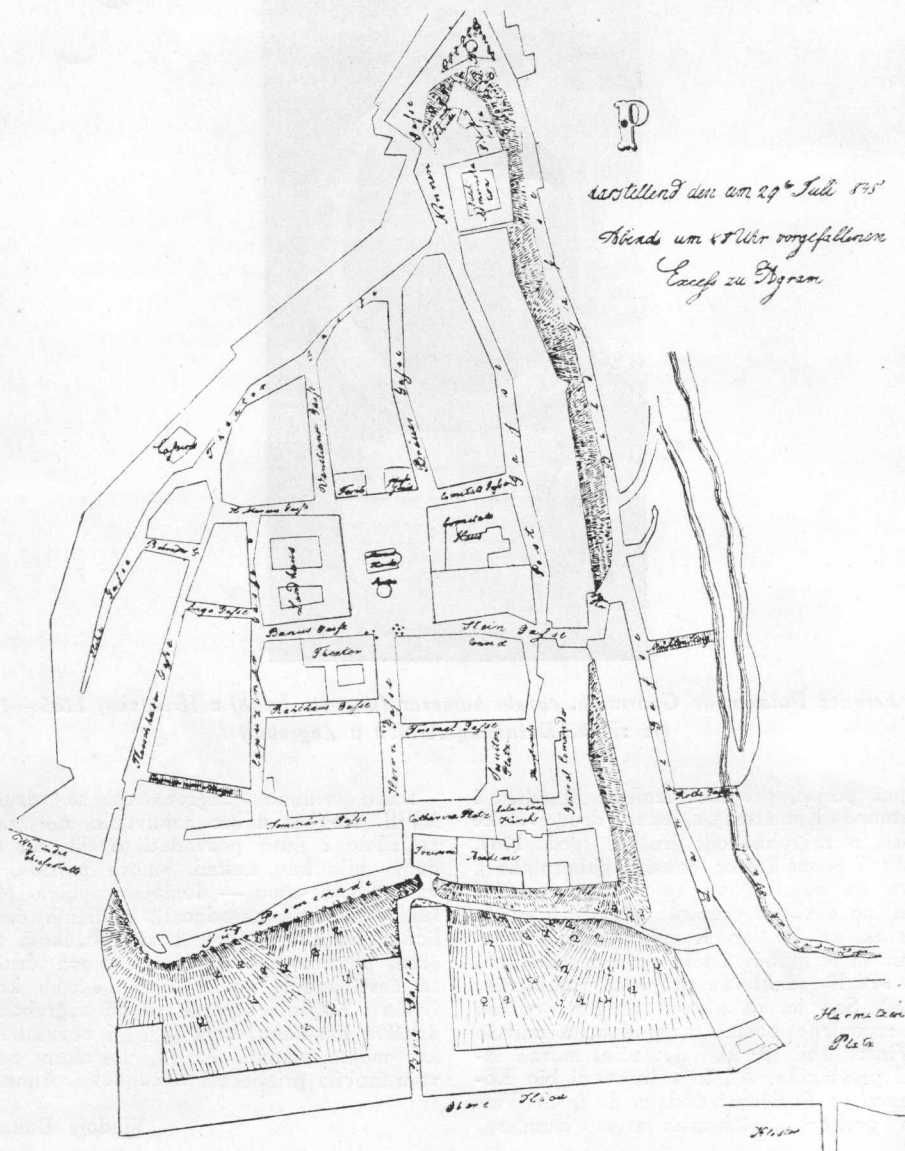
Vladoje Dukat.

PRILOG HISTORIJI SRPANJSKIH ŽRTAVA 1845.

Naišli smo na ovaj zanimljivi dokument, koji osvjetljava historiju kobnoga dana 29. srpnja 1845.:

Potpisani ovime činim poznato i pod prisegom ujedno posvjedočujem, da mi je 8. augusta 1845. plemić Ivan Kovačić, bravar iz Vugrovca na ulici prema mojoj kući, koja

stoji u slav. županiji zagrebačkoj u Sv. Ivanu (u Gor. Zelini), u razgovoru o 28. i 29. započetoj i završenoj i 2. augusta 1845. zapriježenoj županijskoj restauraciji, a ne manje o u to vrijeme zbilom se izgredu, neizazvan i neupitan preda mnom tajno i povjerljivo među inim očitovao: da se do sad

104. Plan grada Zagreba prilikom srpanjskih žrtava g. 1845.

nije ni kojoj stranci pridružio, ali on je međutim s nekim svojim dobro mislećim susjedima pred restauracijom zaključio, da će svoj glas dati opće štovanom i učenomu gospodinu Benku pl. Lentulaju, bivšem prvom podžupanu, u svrhu, da i nadalje ostane u svojoj službi i da će pogotovo s domovinskom hrvatskom strankom glasovati.

Nu od te svoje nakane, kako je dalje pripovijedao morao je odustati, jer 27. jula t.

g. kao na dan prije oglašene restauracije, stupili su u njegovo dvorište i kuću 13 oružanih plemića sa svojim kapralom i to biskupovi predialisti sa slijedećim riječima: »Ti Ilirac! Ako ne ćeš sada s dobra i s našom gospodom, koja idu naprijed slijediti, već se priključiš ilirskoj stranci, — koja hoće silom Kranjcima postati i podvrći se njemačkom jarmu, to ćemo te prije u vlastitoj tvojoj kući na komade sasjeci, nego li

te ostaviti!« I tako sam u tom društvu pod oružjem i djelomice nabijenim puškama odveden u Zagreb u Kazinu».

»U tom sad spomenutom kazinu nije se razgovaralo ni o izboru podžupana ni sudaca, nu mnogo više su nam plemićima tako prisutni književnici preporučali, predloživali nepodnosiv njemački jaram, kojemu se Ilirci silom hoće podvrći, kao najpogibelnije i nama oštro preporučivali, da se ni koji Ilirac ne pridrži u službi, i ne izabere«.

»Slijedeći dan 28. jula t. g., kad smo se svi sastali u dvorištima zemaljske kuće, koja su bila pripravljena za restauraciju, to su pl. Josipović, Pisačić i Crnolalec, koji su onuda vrzali (ponajviše Turopoljci) među sakupljenim običnim plemićima, govorili slijedeće: Braćo! Budite svi složni u izboru prvoga podžupana — samo za gosp. pl. Žuvića treba glasovati. Pazite jedan na drugoga, da nitko od nas protiv toga ne učini. U protivnom slučaju ima se takav smatrati izdajicom domovine i ima se izručiti našem

bijesu u Kazinu«. I tako je uslijedilo samo silom izmamljeno glasovanje.

11. augusta 1845., kad sam se slučajno desio u kući Ivana Miletića u Sv. Ivanu (u Gor. Zelini), dođe po svom poslu k ovoj domaći plemić Grgur Antolković, koji se u mom prisuću bez povoda svrnuo razgovor o rečenoj restauraciji, te je među inim spomenuo: da nije do sad s ovom ni s onom strankom posjetio kongregaciju, ali se je nagovoren od književnika kod posljednje restauracije nalazio među Turopoljcima, i tako čuo i vidio, da je obzirom na pravo izbora slobodna volja običnoga plemstva ograničena, što je bilo razlogom velikoga nezadovoljstva.

Izdajući svjedočanstvo o rečenom, potvrđujem to s utiskom moga pečata. Sv. Ivan, 12. augusta 1845. Luka Spinderk, sl. županije zagrebačke začasni prisjednik suda. v. r. (M. P.)

Njemački original u arhivu Braće Hrv. Zmaja u Zagrebu.

E. Laszowski.

POSljednja BANSKA INSTALACIJA U ZAGREBU

U staro doba pak sve do g. 1869. banove se hrvatske svečano instaliralo s kraljevskim počastima. »Hrvatom ban je kralj« pjeva hrvatski pjesnik August Šenoa, no to nije pjesnička hiperbola. Posljednji ban, koji je svečanom načinom »ustoličen« bio je barun Levin Rauch. Kad mu uspelo da dovrši nagodbu s Ugarskom bude, do onda namjesnikom banske časti, dne 8. decembra 1868., imenovan banom hrvatskim. Ipak je prošla gotovo čitava godina do njegove instalacije, koja se je ovršila 9. rujna 1869.¹ U ruci mi je niz službenih spisa o toj instalaciji, koju sam ja kao nejak dječak gledao i koja mi je ostala u živoj uspomeni. Današnja generacija već je posve izgubila spomen na banske instalacije, pak će ovaj moj prikaz biti prikladan osvježiti uspomenu na stara vremena.

Hrvatski sabor u svojoj 41. sjednici dne 16. aprila 1869. odredio je, da se ban Levin Rauch od Nyéka »na uzvišenu bansku čast načinom svečanom uvede i umjesti, te je izvedbu saborom sastavljenoga programa izručio domaćoj zemaljskoj vladi, koja je opet cijeli taj posao povjerila posebnom zemaljskom odboru«. Kralj je pak otpisom od 29. marta 1869. za svečani čin umještaja imenovao povjerenikom svojim biskupa

senjsko-modruškoga dra Vjenceslava Soića. U sporazumu s banom određen je rok za svečanosti 8., 9. i 10. rujna u Zagrebu i to prvi dan za svečani uvod, drugi za svečani umještaj, a treći dan za podvorbu i za druge svečanosti.

Postoji čitavi niz spisa, dražbenih i ugovornih zapisnika te računa, koji su iza te odluke ispisani, a tiču se raznih nabava za tu svečanost. Tako zapisnik o krojačkom djelu, t. j. šivanju i žnoranju 120 komada mentena i 120 komada prsluka za banderijalce, koji će o instalaciji jašiti. Ti predmeti morali su biti gotovi do 12. augusta. Svaki tjedan imao je dostavnik najmanje 20 komada mentena i 20 kom. prsluka u županij-sku kuću dostaviti. Određeno je »kada budu banderijalci mentene i prsluke za svečanost oblačili mora dostavnik sa svojem ljudmi prisutan biti« da svakome preda njegovo. Fiskalna cijena za odijela utanačena je za krojačko djelo jednoga mentena 4 for. 50 novčića, za jedan prsluk pako 90 novčića. Sličan zapisnik stvoren je sa klobučarima za nabavu od 120 komada »posavačkih šešira za banderijalce«. Šeširi su morali biti sa »šturbandom« bez pera, »pantleki« su morali biti posve crni. Šeširi su morali biti u tri veličine. Cijena šeširu 1 forinta 15 novčića. Zatim je nabavljeno 2640 rifova svijetlih »žnora iz šika«. 120 komada svijetlih menteketa (iz šika) 600 komada dugovastih dugmeta (iz šika) i 120

¹ Ferdo Šišić u svom »Pregledu povijesti hrv. naroda« (Zgb. 1916.) krivo veli 7. septembra 1869. (V. str. 333.)